

УДК 82'38

Онуфрив С.Т.

„ТЕКСТ У ТЕКСТІ”: ІНТЕРТЕКСТ, КОД, ДЕНОТАЦІЯ/КОНОТАЦІЯ

*Онуфрив С.Т. «Текст в тексте»: интертекст, код, денотация/коннотация**Автор анализирует в современных журналистских медиатекстах наличие таких детерминантов текста, как интертекст, код, денотация / коннотация.**Ключевые слова: текст, интертекст, денотация, коннотация**Онуфрив С.Т. „Текст у тексті”: інтертекст, код, денотація/конотація**Автор аналізує у сучасних журналістських медіатекстах наявність таких основних детермінантів тексту, як інтертекст, код, денотація конотація.**Ключові слова: текст, інтертекст, код, денотація, конотація**Onufriv S.T. "A text in the text": intertext, code, denotatsiya /konotatsiya**An author analyses in modern journalistic mediatekstakh the presence of such basis determinants of the text as intertext, code, denotatsiya / konnotatsiya.**Key words: text, intertext, code, denotatsiya, konotatsiya*

Занурившись у текст, можна помітити, що він складається з багатьох цитат, думок, які є в текстах інших авторів. У цьому разі індивідуальність виявляється зведеною до певного набору цитат і являє собою калейдоскоп, де кожна картинка є оригінальною, але складається, зі стандартних елементів, адже будь-який текст пишеться за допомогою існуючого матеріалу. Аналізуючи практику створення тексту, відомий французький філософ Ролан Варт визначив суть цього явища так: „Кожен текст є інтертекстом, у ньому присутні інші тексти (на різних рівнях або у майже невпізнаних формах). Це - тексти попередньої культури і тексти оточуючої нас культури. Кожен текст є новою тканиною, що виткана зі старих цитат” [2, с 16]. Отож *актуальність, теми* є очевидною і беззаперечною.

Серед дослідників, які працюють над запропонованою темою, варто згадати Ролана Барта, Умберто Еко, Юрія Лотмана - за кордоном, Тамару Гундорову, Стефанію Андрусів, Ярославу Прихода - в Україні.

Мета цієї статті - проаналізувати у сучасних журналістських медіа текстах такі основні детермінанти тексту як інтертекст, код, денотація/конотація.

За своєю природою будь-який текст є інтертекстом. Цей термін належить Ю. Кристевій і означає „метод дослідження тексту як знакової системи, що перебуває у зв'язку, з іншими системами, а також взаємодію різних кодів, дискурсів чи голосів, які переплітаються у „тексті”.[1, с.419]. Це прямі чи приховані цитатії чужих творів. Однак предметом цитатій є не конкретні фрази, абзаци, запозичені з чужих творів, а найрізноманітніші дискурси, з яких, власне, і складається культура і в атмосферу яких незалежно від своєї волі втягнений будь-який автор. Той, хто пише, навіть якщо і не прочитав ні однієї книги, все одно перебуває під впливом навколишніх дискурсів (побутових, наукових, пропагандистських), під впливом яких і створюється новий текст. А проблема інтертекстуальності полягає в тому, що автор під впливом перечитаних книг або розчиняється у прийдешньому „культурному досвіді”, не володіючи інструментом, ідо дозволяє визначити його самобутність, чи, навпаки, намагається підкреслити цю самобутність. Але роблять це не позитивно, а скоріше негативно - шляхом простого „вичитування” всіх елементів, якими автор зобов'язаний своїм попередникам. Інтертекст пишеться у процесі зчитування чужих дискурсів, і тому будь-яке слово (текст) є пересіченням інших слів (текстів), де, можна вчитати, принаймні, ще одно слово (текст).

Теоретик інтертекстуальності Ролан Барт вважав, що „Твір - виріб (як річ) - це речовий елемент, який займає відповідну частину простору, а текст - це сфера методологічних операцій. Виріб-твір може поміститися у руці, а текст - розміщується у мові... Будь-який текст є між-текстом у відношенні до іншого тексту. Тому індивідуальність слід розуміти так, що у даного текста є якесь походження. Він створюється з анонімних, невловимих, а разом з тим вже читаних цитат - цитат без „лапок” [3, с.74].

У сучасному журналістському дискурсі інтертекстуальність вживається переважно для підсилення головної думки автора. У журналістських текстах інтертекст сприяє самозростанню змісту тексту, інколи журналісти намагаються надавати інтертекстові невловимості, щоб він „вписувався” в тексті та гармоніював із дискурсом. Слід зважати на те, що через певні причини журналіст не може прямо виразити свої думки, тому і намагається „приховати” їх в інтертексті.

Інтертекст - це вже сказане, відоме, тому, коли читачі перечитують журналістський текст, вони стикаються зі вже відомими словами та виразами, і це водночас полегшує їхнє сприймання та усвідомлення цілого тексту.

Для прикладу розглянемо матеріал, у якому автор, використовуючи елементи інтертекстуальності, протестує проти кризового стану в державі. Зауважу, що ці елементи з української культури, тому текст відзначається оригінальністю. Наприклад, “читати газету “від Сяну до Дону”, „гайнули на схід, у степи широкі”, „мусить знайтись козак із мільйона свинопасів”. Такі моменти вводять новий спосіб читання: читач або читає текст, не відволікаючись, або ж звертає увагу на осмислення цитати. Загалом у кожному тексті через інтертекстуальність автор намагається „оживити” свідомість читача, пізнати певними словами його занепаді почуття патріотизму, ставлячи в кінці матеріалу запитання, на яке має відповісти сам читач: „Може, є ще порох у порохівницях, може, ожиемо, брати, ожием?” [4].

Отже, можемо стверджувати, що у цьому тексті інтертекст або ж прихований, непомітний, а подекуди - виразний та ясно виражений. У журналістському матеріалі інтертекст влітається у текст, дає змогу чіткіше виявити дискурс журналістського тексту. Адже влучне застосування інтертексту у дискурсі дає змогу читачеві повніше зрозуміти авторські погляди та, відповідно, досягнути через них дійсність.

Щоб якось упорядкувати текстову багатоманітність, зробити її доступнішою для аналітичної об'єктивації, Варт вводить для вільної гри гетерогенні культурні коди. Коди як простір цитатій, діапазон, в якому розташовані найрізноманітніші культурні „голоси”, які сплітаються в Текст. П'ять кодів створюють свого роду гніздову сітку, топіку, через яку пропускається будь-який текст. „Код - це не реєстр і не парадигма, яку потрібно реконструювати будь-якою ціною. Код - це перспектива цитатій, міраж, зітканий з структур” [3, с. 18]. Він звідкись виникає і кудись зникає. Сам код - це відголоски чогось такого, що вже було читане, бачене, зроблене, пережите, код - це слід цього „вже”. Кожен код втілює одну з сил, що може заволодіти текстом, уособлює один з Голосів, що переплелися в текст. Виникає враження, що поряд з безпосередніми повідомленнями до нас доносяться ще якісь голоси здалеку. Це і є коди: їх походження губиться у туманній перспективі вже написаного, і тому, переплівшись між собою, вони позбавляють походження саме висловлювання. Накопичення голосів (кодів) стає письмом, простором, де перетинаються п'ять кодів, 5 голосів - Голос Емпірії (акціональний), Голос Особистості (семний), Голос Знання (риторичний), Голос Істини (герменевтичний) і Голос Символу” [1, с.418].

Код - “сукупність правил або обмежень, що забезпечують функціонування мовленнєвої діяльності природної мови або будь-якої іншої знакової системи. Код служить для забезпечення комунікації, тому він мусить бути зрозумілим усім учасникам комунікаційного процесу, а отже, повинен мати конвенційний характер” [1, с.418].

Акціональний і герменевтичний коди, описуючи будову і розгортання сюжету, мають безпосередні стосунки до твору як до завершеної конструкції, а конотативний (семний), риторичний і символічний коди, навпаки, покликані розімкнути цю конструкцію і ввести у сферу Тексту. Герменевтичний код - це сукупність одиниць, функція яких - тим чи іншим способом сформулювати запитання, а згодом і відповідь, а також вказати на різні обставини, які дозволяють підготувати запитання чи відтягнути відповідь, тобто сформулювати загадку і дати її розгадку.

Завдання герменевтичного коду (коду Загадки), особливо в журналістському тексті, полягає в тому, щоб викликати читацький інтерес, найкраще одразу ж із заголовка, функція якого полягає в маркуванні початку тексту, тобто в конституванні тексту як товару. Тому кожен заголовок має кілька одночасних значень, серед яких особливо важливими є два: 1) те, про що заголовок говорить, пов'язане із конкретним змістом тексту, якому він передує, 2) вказування на те, що надалі буде літературна „рiч” (яка насправді є товаром). Тобто заголовок має двояку функцію: оголошення і вказування. Нижче поданий текст має реалізувати те, що оголошено в заголовку. Сам заголовок засвідчує, що загадка розв'язана. Очевидно, загадка полягає в тому, не що каже журналіст, а як каже, тобто своїм дискурсом журналіст має казати більше, ніж він каже. Ось кілька цитат: „Кого оберуть ті, що вибрали пепсі?” [5], „Засвістали президенти” [5] або: „Невже Каплан була прогресивною соціалісткою?” [5]. Отже, в українській пресі код загадки активно вживається і сприяє читабельності та грайливості Тексту.

За семним кодом зберігається право на непостійність і хаотичність, завдяки чому він нагадує порошинку що мерехтять змістом. Дії, що створюють акціональний код, організовуються у послідовність - це лише результат читацького мистецтва. Читач сполучає ті чи інші одиниці інформації за допомогою узагальнених акціональних назв. Так що саме вони формують послідовність, яка виникає лише тоді, коли їй можна дати назву. Послідовність розгортається у ритмі номінації, яка сама себе шукає і сама себе зберігає.

Культурні коди – це ніщо інше, як цитації, витяги з якої-небудь сфери знання чи людської мудрості. Виділяючи ці коди, ми обмежуємося тільки вказівкою на тип цитованого знання і не намагаємось конструювати чи реконструювати втілену в них культуру.

Всі культурні коди, які складаються із безлічі цитацій, у-сукупності створюють невеликий, дивовижно зкромлений звід енциклопедичних знань, який і створює повсякденну реальність, до якої пристосовується і в якій живе індивід. Тож не дивно, що, беручи до рук газету; слухаючи радіо чи дивлячись телебачення, ми щоразу стикаємось з такими висловами, як: «Камо грядеші, електорате?» [5], „Quo vadis, книго” [5], „Перемога награні фолу «від англ. „foul play”» [5], „отримавши карт-бланш” [5], „відвідав рідну alma-mater” [5]. Використання латинської мови, мови правознавства, породжує ефект науковості (риторичний код), але також за посередництвом „евфемізму” можна сказати щось таке, що не наважуємось висловити буденною мовою, і це вказує на табу (символічний код). Тобто, як бачимо, культурні коди сприяють грі у науковість. Дедалі частіше натрапляємо на цитати із Святого Письма. Наприклад: „Складно знати істину, та не відцуратися її складніше, але сказано: „І пізнайте істину, а істина вас вільними зробить” (Євангеліє від св. Івана, 8:32) [5]. Або: Сам бог каже: Вийдіть тому з-поміж них та й відлучіться і не торкайтеся нечистого, і я вас прийму” (Друге послання святого Апостола Павла до Коринтян, 6:17) [5]. Цим автор засвідчує свою компетентність у темі, а текстові надає авторитетності.

Сукупність кодів є гніздовою сіткою, яку закидують у Текст і яка дозволяє виловлювати ідеологеми, до утворення яких значною мірою причетна денотація (первісна, „чиста” інформація), а особливо - конотація (сприйнята, переносна інформація).

Під денотативним значенням слова прийнято розуміти не сам предмет у його конкретній одиничності, а „типове уявлення” про цей предмет чи „клас об’єктів”, об’єднаних виділеними при їх номінації властивостями [1, с.564]. Будь-яку додаткову до денотативної змістової інформації можна вважати конотативною. Цілісний денотативний знак (означник + означуване) сам по собі служить означником для власного денотативного означуваного.

У журналістських текстах найчастіше можна зафіксувати зустріч двох текстів: тексту готового (денотація) і тексту, що створюється під час читання (конотація), це, так би мовити, зустріч двох „авторів”. Для прикладу наведемо окремі цитати із різноманітних видань: „Відома баба із співомовки С. Руданського була дуже толерантною особою (точнісінько, як наша влада), бо поставила в церкві свічку не тільки святому Микиті, а й чортові (з кон’юнктурних міркувань) [5], чи якщо раніше політики не дуже зважали на фактор молоді, то з наближенням виборів раптом усі згадали про потенційний молодий електорат” [5].

Висновки. Отже, як бачимо, складно побудований текст розпадається на ієрархію „текстів у текстах” і творить складне переплетення текстів. Зрозуміло, що змістова гра, що виникає у тексті, ковзання між різними структурними впорядкованостями надає текстові більш сенсовних можливостей.

Джерела та література

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. - Л.: 1996. – 663 с.
2. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. - М., 1992. – 357 с.
3. Барт Р. S/Z. – М., 1994. – 290 с.
4. Єрьомін Л. Може, ожиемо, брати, ожием? // Високий Замок. - 2007. - 21 квітн.
5. Львівська газета. - Квітн.-травн. 2007.

Поступила до редакції 27.06.2007 р